

Az ó-magyar *löh*et-ről pedig majd a jövő számbeli soraimünkbenne *löh*et szó, no mert jámbor igyekezetű fejtögetéseimünknek (folytatása is következik.)

Mészöly Gedeon.

Kodolányis Behauptungen in seiner sprachwissenschaftlichen Polemik entsprechen nicht den Tatsachen. Fortsetzung der Widerlegungen der falschen sprachwissenschaftlichen Daten und Folgerungen Johann Kodolányis, eines ungarländischen Publizisten. Er behauptet grundlos, dass eine Variation *hároman* der gemeinsprachlichen Form *hármán* in dem ungarischen Dialektenwörterbuch (Magyar Tájszótár) nachweisbar ist, und das Wort *kresztj* (*krest'*) in allen russischen Mundarten vorkommt. Er kennt nicht einmal das Material der ungarischen Schulgrammatiken.

A 'vállal' jelentésű **vádol**, **elvádol** magyarázata.

Azok, akik a Duna-Tisza közén, Tiszántúl, vagy Erdélyben tanulták anyanyelvül a magyar szót, csodálkozhatnak e cikk címének olvastakor, mert ők a *vádol*, *elvádol* igét 'vállal, elvállal' jelentésben sohasem hallották. De akik dunántúliak vagy nógrád-megyeiek. azok rögtön ráismernek benne Dunántúl és Nógrád érdekes jelentésű szavára és mindjárt azt is megállapíthatják, hogy a köz- és irodalmi nyelv *vállal*, *elvállal* 'annehmen, übernehmen' szava az utóbbi nyelvterületen nem járja. Dunántúl csak így beszélnek: *Eváduta a dógot* (Örség), ez azt jelenti: elvállalta a dolgot. Az *evádu* helyett sohasem ejtik ki ezt a szót: *elvállal*. (MTsz.)

Más tájról való embernek rögtön megüti a fülét az ilyen érdekes jelentéstani sajáttság, így voltam evvel én is. Amikor aztán ennek az érdekes jelentésnek magyarázatát kerestem, nyelvészeti irodalmunkban nem találtam semmiféle felvilágosítást. De azt láttam, hogy a Magyar Tájszótárban két *vádol* címszó van. Az egyik azt jelenti, amit az irodalmi nyelv is ismer: 'anklagen', a másik *vádol* pedig a Dunántúl ismeretes 'vállal, elvállal' jelentésű. A Magyar Tájszótár-beli két *vádol* címszó azt jelenti, hogy Szinnyi két különböző eredetű *vádol* igére gyanakodott. Az egyik 'anklagen', a másik 'annehmen, übernehmen' jelentésű, és ezek csak véletlenül lettek később azonos hangalakúak. Én, bármilyen nehéznek látszott is az 'anklagen' és 'annehmen, übernehmen' jelentést egyetlen egy *vádol* igéből magyarázni, úgy gondoltam,

hogy a két *vádol* ige ugyanaz, és a jelentésbeli nagy szakadék áthidalását a régi magyar nyelvben kerestem.

Kerestem és meg is találtam.

Elvezetett hozzá a „penitenciatartó néma remetének“, a karthauzi névtelennek, Horváth János szavával: az első nagy magyar írói egyéniségnek — így tanította ezt Mészöly is Szege-den — kézzel írott, szép magyar nyelvű könyve: az Érdy Codex. Itt olvashatjuk, hogy szűz Szent Marina asszonyt egy bűnös leány gonosz hírbe keverte, és a szent asszony amannak bűnét magára vállalta, érette egész életében vezekelt. De mikor a szent szűz meghalt, kitűnt, hogy a bűnös leány vétkezett és hazudott, ezért: „elragadá az ördög, és mikoron hozták vóna ez szent szíznak koporsójához, ottan kiméne öbelőle, mindén bínét és hazugságát megvádolván (Érdy C. 341.). A bűnnek és hazugságnak ez a megvádolása hangos szóval történt. És aki megvádolta a maga bűnét, az beismerte, magáénak vallotta, vagy mai magyar irodalmi nyelven: vállalta.¹ Ha az Érdy Codex ismeretlen stylus-művészenek mondatába a *mégvádolván* helyébe a dunántúli *vádol*, *elvádol* megfelelő igealakját tesszük, a régi mondat így hangzik: „...elragadá az ördög, és mikoron hozták vóna ez szent szíznak koporsójához, ottan kiméne öbelőle [t. i. az ördög], mindén bínét és hazugságát (vádolván), *elvádolván*.“ Látjuk tehát, hogy a dunántúli *vádol*, *elvádol* 'elvállal' ugyanazt jelenti, mint az Érdy-codexbeli *mégvádol*; vagyis a mai nyelvjárási *vádol*, *elvádol* 'übernehmen' és az 'anklagen' jelentésű *vádol* egy és ugyanaz.

A *mégvádol*, *vádol* codexeinkben ezt jelenti: 'hangosan megvall'. A középkori magyar egyházi nyelv gyakran használt kifejezései ezek a bűnnek nyilvánosan való 'megvallására és a gyónásra. Annak a kornak embere alázatos volt: nemcsak *mást vádolt*, nemcsak a más bűnét vádolta, hanem elsősorban a magáét: „Még akarom vádolni nekéd, lelki atyám, mindén bűneimet, kiket tüttem gyermekésgemtől fogva“ — olvassuk a Virginia Codexben (2). Ha e mellé a XVI. században leírt mondat mellé ideírom ezt a mai veszprémi mondatot (MTsz.): „*Nem vádúta é, hogy ü tette*“ — azt találjuk, hogy a régi codexbeli meg a mai nyelvjárási mondatoknak még a hangulata is azonos: mind a kettőben valami rossznak az elvállalásáról van szó. „Mikor imádsághoz akarunk kezdeni, elsöben alázatosan *vádollyuk* isten-elött háladatlanságunkat“ — inti Pázmány prédikációját hallgató híveit (Préd. 653). A *vádol* eredeti 'anklagen' jelentéséből nyilvánvaló, hogy a *mégvádol* mindig valami rosszra, nem kívánatosra vonatkozott. A dunántúli *vádol*, *elvádol* 'elvállal' is eredetileg bizonyára csak valami rossznak a vádolására, elvádolására vonatkozott. Később már nem érezte a nyelvérzék a

¹ Tegnapi, de helyesebb irodalmi nyelven: *elvállalta*. M. G.

vádol, *elvádol* jelentésében a rosszra, kellemetlenre való vonatkozást, a pejorativ hangulatot, és ekkor már jót is, rosszat is lehetett *vádolni*, *elvádolni*, mai irodalmi nyelven *vállalni*, *elvállalni*. Ezért ma már ezt is mondják: „*Nem vádóta el a munkát*” (MTsz.). Annál is inkább lehetséges volt ez, mert tudomásom szerint Dunántúl a *vádol*-nak ma már nincs 'anklagen' jelentése.² Vagy ha megvan is valahol, az újabb keletű és a törvénykezés nyelvéből kerülhetett a népnyelvbe. Azon ne ütközzék meg senki, hogy a régi nyelvben a *vádol* mellett *még*- igekötős alakok voltak, ma meg csak *elvádol*, *félvádol* van, mert hiszen tudjuk pl., hogy a mai *el-ítél* helyett régen *még-ítél* járta.

Még azt jegyzem meg, hogy a codexek-korabeli magyar nyelv a *vállal* igét nem is ismerte; a *vállal* fogalmát a *vall*³ és a *vádol* fejezte ki.

Sokszor kellett tapasztalnom, hogy a dunántúli *elvádol*-t művelt emberek megvádolták, a dunántúli népet meg érte megmosolyogták. Pedig mosolyogni inkább a mosolygókon lehetne, nem a codexek kifejezését használó falusi magyar népen. Ne vessük meg a nyelvjárásokat, ne javítgassuk „pórias”-nak vélt kifejezéseiket, mert azok évszázadok örökítette nyelvi hagyományok bizonyosságai, magyar voltunknak legnagyobb erősségei. A magyar nyelvjárások bűvárlóinak meg azt szeretném lelkükre kötni, hogy kutatásaikban ne álljanak meg a hangtan és alaktan fejezeteinél, rendszerezésénél, hanem szálljanak le a magyar népnyelv mélységeibe: oldják meg a nyelvjárások jelentésének problémáit, mert a magyar nép lelkét a magyar nyelvjárások jelentésének megírása nélkül sohasem fogjuk teljesen megismerni.

Nyíri Antal

Az erdélyi és moldvai kettős udvarok.

I.

Néhány esztendővel ezelőtt a moldvai magyarság egyes műveltségi elemeiről, néprajzi kapcsolatáról igen tartalmas és a keleteurópai néprajz szempontjából is számottevő munka jelent meg.¹ A helyszínen is tanulmányokat folytató szerző: *Lükő Gábor* a moldvai csángók (csángónak nevezi *Lükő* Moldva és Bukovina összes, valamint Erdélynek az eddigi irodalomban is csángó

² Megvan! M. G.

³ A *vádol* alakváltozata. M. G.

¹ *Lükő G.*: A moldvai csángók, I. A csángók kapcsolatai az erdélyi magyarsággal. Budapest, 1936. Ism.: Ethn. 1937. 491. (*Gunda*), MNy. XXXIII. 134. (*Gáldi*), Nyr. 1937. 47. (*Beke*).